

ירון מיר

רצויה "שנת שמיתה"

על "ריקודי-עם", "ריקודי פנאי" ו"ריקודים זמניים"

פתח וסוף דבר

כתבה זו מנסה להביט על סצנת "ריקודי העם" שלנו כעל **תהליך מתמשך** ולא בנקודת זמן בודדת.

היא מיועדת לאלה הרואים בריקודי עם **תרבות ישראלית** שקיומה בעתיד תלוי בהתנהלותנו בעבר בהווה ובעתיד.

היא מצביעה על התהליך בו אנו נמצאים ולאן הוא יוביל אותנו, אם לא ננסה לשנות כיוון. היא מכוונת **למדריכים** ש"ריקודי עם" עבורם הינם **לא רק פרנסה**, אלא גם **דרך חיים** והם מסתכלות/ים בפרספקטיבה רחבה על הדרך בה אנו בונים סצנה זו, לאור מטרה של **טיפוח תרבות ישראלית** ייחודית.

אין בכתבה זו כל כוונה לפגוע בפרנסתו של מי מהעוסקים בתחום - ממש לא! הצעתי (כמסקנה מכתבה זו): עלינו להחליט על **שנת שמיתה** בה נלמד רק את הריקודים שכבר יצאו לאור ונמנע במשך שנה שלמה להוסיף ריקודים חדשים.

השינויים מתרחשים כ"תהליך" וקשה לנו לזהותם בכל נקודת זמן נתונה, אלא בהסתכלות על המציאות של היום בפרספקטיבה של הזמן...

ריקודי עם של ממש יש לנו אולי 40-30 כאלה (פעם היו הרבה יותר). הם נלמדים בחלקם בחלק מחוגי המתחילים ונרקדים ב"הרקדות מיוחדות" ובחגים ואירועים חגיגיים. לצערי הם הולכים ומתמעטים... ריבויים של "ריקודי הפנאי" **דוחף הצידה** את "ריקודי העם" ההולכים ומתמעטים. כעת צומח לו סגנון חדש של **"ריקודים זמניים"** הדוחפים הצידה את "ריקודי הפנאי" הרבים שנרקדו בקביעות בהרקדות השבועיות. כולנו מכירים את המשל על האדם הנופל ממגדל ובתשובה לשאלה על מצבו הוא עונה: "עד כה הכל בסדר" (הוא עוד לא הגיע לקרקע). כך גם אומרת הצפרדע הנמצאת בסיר מים על האש כאשר המים עדיין לא רתחו... אצלנו התהליך נמשך שנים והוא הולך ומתגבר. כמו הדוגמאות שלמעלה, אין כאן מצב של שחור/לבן. השינויים מתרחשים כ"תהליך" וקשה לנו לזהותם בכל נקודת זמן נתונה, אלא בהסתכלות על המציאות של היום בפרספקטיבה אל מול עשרות שנים לאחור ובהינתן שיש לנו רצון לרקוד ביחד בכל הזדמנות.

המהות וסוד הקסם של ריקודי העם

ריקודי העם **נועדו לכולם**. כדי להשתלב בריקודים אלה אין צורך להיות רקדן מקצועי, המתאמן שעות רבות כדי שתנועותיו תהיינה אסתטיות ו"מקצועיות". הקסם של ריקודי העם, ההנאה והסיפוק, באים **מהתנועה ביחד**. כאשר אנשים רבים מבצעים **תנועות רבות ביחד**, פשוטות או מורכבות, לצלילי מנגינות שונות - אנו חווים חוויה אסתטית הגם שאיננו רקדנים מקצועיים והתנועות (של רובנו) אינן כה אסתטיות-מקצועיות.

בד"כ אנחנו רוקדים באולמות סגורים. שימו לב שכאשר יש ריקודים בחוץ, תמיד יש צופים העומדים בצד שעות ומתבוננים ברוקדים בהנאה רבה. הם לא רואים תלבושות יפות, הם לא רואים תנועות מקצועיות,

יפות לעיין. בשבילם ה"פלא" וההנאה נובעים מהעובדה שאנשים פשוטים, אנשים כמותם יודעים כל כך הרבה תנועות ונעים ביחד לצלילי השירים השונים.

מכאן שריקודים אלה מתאימים לכולם. אין צורך להיות רקדן מקצועי. יש הכרח להתאמן הרבה כדי לדעת הרבה תנועות המותאמות להרבה לחנים ושכולם ידעו את התנועות והכיוונים ו**יבצעו את הכל ביחד**. ההנאה והסיפוק שלנו נובעים מהעובדה ש**רקדנו יחד**. מעטים (אם בכלל) ירקדו לבדם בסלון ביתם במשך ערב שלם... (גם ה"זומים" בשנות הקורונה נתנו הרגשה של "רוקדים ביחד" עם אנשים החולקים עמך את הזום.

כל יתר ה"תועלות" שאנו מפיקים מתרבות זו, כמו חידוד הזיכרון, שירה ישראלית, מפגש חברתי, ספורט, קואורדינציה, מציאת בן/בת זוג, ועוד ועוד... כולן הינן פועל יוצא של יכולתנו לקיים את ריקודי העם בהתאם למוסבר לעיל.

מכאן שכדי ליהנות מהריקודים עלינו להכיר ולדעת את הצעדים שלהם. לא נוכל לרקוד ערב שלם ב"העתק-הדבק" מהמדריך או מרוקדים אחרים.

"העתק הדבק" כשיטה, במקום הדרכה יסודית

לריבוי הריקודים החדשים יש השלכה ישירה על איכות הלימוד ודרך הלימוד שלהם (גם בצד של המדריך וגם בצד של הלומד).

הדרכות הריקודים כיום אינן יסודיות מספיק (בהכללה), ההדרכה מהירה יותר ומלווה במילים כמו "עוד רגע מסיימים" (כאילו להקל על הסבל של הלומד), הרוקדים פחות סבלניים ונוטים לרקוד בדרך של "העתק הדבק" כדרך הנוחה ביותר עבורם (במקום הלימוד המסודר), באומרם: "ממילא רוב הנלמד לא ישרוד לאורך זמן, אז למה להשקיע?"

התהליך הרבה יותר חריף בהרקדות של הגיל השלישי והגיל הצעיר. שם כבר התפתחה שיטה שלמה של "ריקודים" בדרך של חיקוי המרקיד - ז"א אין צורך ללמוד. הרוקד, הקשיש או הילד, אינם צריכים ללמוד סדר מסוים של תנועות אלא לעקוב אחר המדריך בשיטת "עשו כמוני" ואז בהמשך, אם אין מדריך הם אינם יכולים לרקוד את הריקוד...

לאיכות ההדרכה יש גם תופעה נוספת: הריקודים נהיים דומים אחד לשני. כאשר יש תנועה מיוחדת, קצת שונה, "יושבת" אחרת על המקצב, "מתנהגת" שונה ממה שהורגלנו לו (ובכך יוצרת בידול, עניין, מיוחדות) - הרוקדים, בתהליך די מהיר, מוותרים על אותה תנועה מיוחדת ו"משדרגים" אותה לתנועה פשוטה יותר (ראה ערכים "צעדה תימנית" "צעדת חילוף") אליה הורגלו בשאר הריקודים. כך החידוש לא נקלט כמובן (דוגמה מובהקת נראה בחלק הרביעי של "נעלה נעלה").

**בשביל הצופים
בנו מהצד,
ה"פלא"
וההנאה נובעים
מהעובדה
שאנשים
פשוטים,
אנשים כמותם
יודעים כל כך
הרבה תנועות
ונעים ביחד
לצלילי השירים
השונים.**

הרקדת הפתיחה בפסטיבל כרמיאל 2003

פסטיבל כרמיאל 2003

מרקידים או מדריכים?

ב-15 השנים האחרונות נוספו רוקדים רבים שבידם "תעודת מדריך". ככלל, לדעתי טוב מאוד שרבים יעברו קורס כזה גם אם לא יעסקו בהדרכה. עצם החשיפה לתכנים אלה מעשירה את הרוקד.

ההכשרה בדרך לתעודה קוצרה משנתיים לשנה (ה"צורך" להספיק הרבה ומהר), הידע של רוב התלמידים במורשת, בהיסטוריה, בריקודי ראשונים ואמצע הדרך, בהכרח אינו מספיק. הם הצטרפו לקורס ה"מרקידים" (מדריכים?) מתוך אהבת הריקודים (ואולי גם מתוך מחשבה שזהו "מקצוע קל"), לאחר שנחשפו בעיקר לריקודים חדשים בכמויות גדולות והולכות.

כאשר בסוף הקורס, ללא ניסיון מספיק, הם באים להקים חוג שלהם (כיום נקרא "הרקדה"), הם בהכרח ילמדו את מה שהם רוקדים ויודעים מהרקדות בהן הם משתתפים ויותר מהר על היסודות (על אותם 30-40 ריקודי עם שהוזכרו למעלה והם הולכים ומתמעטים). יותר מזה - הם חשים שכדי למשוך אליהם רוקדים מיומנים, ותיקים, עליהם ללמד מהר ואולי לפני כולם, את הריקוד החדש שלמדו אתמול בהרקדה מרכזית.

גם אני הייתי כזה בתחילת שנות ה-80, כשבאתי מהקיבוץ לעיר. אני זוכר שנלוויתי להמון חוגים של מורי ורבי **מישאל ברזילי** ז"ל. פעם שאלתי: "לא נמאס לך ללמד שוב ושוב את 'לא אהבתי די', 'הורה חדרה' ודומיהם?"

ותשובתו: "בדיוק להפך. אני נהנה ללמד אנשים שלא יודעים דבר ולהנחיל להם את האהבה לריקודי העם".

מתשובתו הבנתי אז והיום אני מבין הרבה יותר, שאני לא מלמד "ריקודים" אני מלמד אנשים "לרקוד", מלמד צעדות יסוד, תבניות, מקצבים, קואורדינציה ובעיקר אני מלמד אותם את התענוג של "תנועה ביחד".

רוקדים בבוקר בכרמיאל

תחרות המחול העממי בפסטיבל כרמיאל

אני לא מלמד "ריקודים" אני מלמד אנשים "לרקוד", מלמד צעדות יסוד, תבניות, מקצבים, קואורדינציה ובעיקר אני מלמד אותם את התענוג של "תנועה ביחד".

כמה "ריקודי עם" יש לנו?

שאלה זו אני נשאל שוב ושוב. כמובן שאין כאן תשובה "נכונה" כי ריקודים חדשים מחוברים בקצב גובר והולך ובכמויות. כמה מהם באמת נרקדים? מה שבטוח הוא שככל שמחברים יותר ריקודים כך יש פחות "ריקודי עם" וכיום גם פחות "ריקודי פנאי" כיוון שאלה נדחקים על ידי אותם "ריקודים זמניים".

כדי להכיר ולדעת את הריקודים, כדי שהם ישארו שלנו ולאורך זמן, עלינו לרקוד אותם שוב ושוב - בתחילה לפחות פעם-פעמיים בשבוע לאורך כמה חודשים ולאחר מכן כל כמה שבועות. עובדה היא שריקודים שרקדנו בשנות ה-80 וה-90, ואכן רקדנו אותם בכל חוג או הרקדה, הינם עבורנו כמו "רכיבה על אופניים". אנו יכולים לרקוד אותם היום בלי מאמץ ובלי "להעתיק". אך מה קורה כאשר יש עוד ועוד ריקודים חדשים, יפים ומעניינים ככל שיהיו?

ככל שאנו מקדישים יותר זמן ללימוד ריקודים חדשים, כך יש לנו פחות זמן לרקוד ולשנן את הריקודים שלמדנו בשבועות ובחודשים האחרונים, והרבה פחות זמן לחזור על הריקודים שידענו בעבר, לפני שנים. כך נעלמים להם לא רק ריקודי העם אלא גם "ריקודי הפנאי", אותם הכרנו לפני 20-10 שנה ויותר.

רוקדים בכסאות גלגלים, כרמיאל 2003

**התוצאה
הבלתי נמנעת
הינה ציבור
גדול של
רוקדים (הגדל
והולך כל הזמן)
המבצעים
את הצעדות
בשיטת
"העתק-
הדבק"**

מדריך (מרקיד = נס בלשון של היום) הרוצה להשמיע כמה ריקודים "מוכרים" מלפני 30-40 שנה, יבחר תמיד את אלה **שהוא חושב** שכולם מכירים וכך רשימת ריקודי הפנאי מן העבר מצטמצמת והולכת. ככל שיש יותר ריקודים על הנייר, כך יש לנו פחות ריקודים שאנו יכולים לבצעם יחדיו, בכל עת, ללא מישהו להעתיק ממנו.

אעז ואקבע שרובם של הכוריאוגרפים המובילים בתחום, יודעים את המצב ומבינים שזהו "מדרון חלקלק", אך אין להם ברירה, הם ממשיכים לחבר עוד ריקודים כדי "להישאר על הגלגל", כדי להיות רלוונטיים, הם עושים הכל כדי להוביל את ה"מירוץ" ובעיקר כדי שיוזמנו להדריך בחו"ל.

התוצאה הבלתי נמנעת הינה ציבור גדול של רוקדים (הגדל והולך כל הזמן) המבצעים את הצעדות בשיטת "העתק-הדבק", גם כשרוקדים ריקודים בני חודשיים-שלושה וגם כשרוקדים ריקודים שהיו די פופולריים לפני 10 ו-15 שנה. ובינתיים אלה הישנים יותר, בני 20, 30 ו-40 שנה - הולכים ונשכחים.

הרוקדים בחוגים ובהרקדות, אינם **דורשים** ללמוד ריקודים חדשים. איש לא בא למרקיד **ודורש** ללמד ריקוד שלא נראה בשום מקום... הם **כן דורשים** לרקוד את הריקוד שלמדו אתמול בהרקדה בה השתתפו אצל המרקיד השכן. אם ה"שכן" לא היה מלמד, גם לא הייתה דרישה שכזו...

המדיה החברתית

כמו בכל תחומי חיינו, הרשתות החברתיות (בעיקר פייסבוק) מאפשרות מניפולציות, הפצת דברים טובים ופחות טובים, יצירת זרמים חברתיים. דרך ההפצה של הריקודים כיום נוחה וזמינה לכל. לאיש לא איכפת אם בצילומים הפרוביזוריים האלה, ניתנים הקרדיטים כחוק ובעיקר כמחוייב מבחינה אתית-מוסרית (שם השיר המקורי, המלחין, המשורר, המבצע). גם איכות הצילום והאפשרות ללמוד ממנו את הצעדים לא ממש חשובה. כמה לחיצות כפתור וכולם יכולים לצפות ו"להביע דעה".

ואז באות התגובות המפרגנות: "איזה יופי של ריקוד", "נהדר", "פנטסטי", "בהצלחה" ועוד ועוד. האם כל המגיבים באמת רקדו את הריקוד? האם חשו אותו ברגליהם? האם רקדו אותו עם ציבור גדול? **האם הם באמת חושבים כך?** - בד"כ התשובה היא לא. הם שמעו שיר יפה ראו חבר שחיבר צעדים - והם מפרגנים. למה לא?

אני רוקד כבר למעלה מ-50 שנה ואינני חושב שאני מסוגל להביע דעה אמיתית על ריקוד לפני שרקדתי אותו מספר פעמים.

מהו המניע לחיבורם של הריקודים?

המניע הראשוני, הגדול והחשוב ביותר, לחיבורם של כלל הריקודים שחוברו ב-20-30 שנות המדינה הראשונות הינו ה"מהות", אותה הגדרתי למעלה - הרצון לראות ציבור גדול, לא מקצועי הרוקד ביחד את אותם צעדים פשוטים.

מהו המניע לחיבור ריקודים חדשים ב-20-10 השנים האחרונות? מה דוחף ציבור גדול והולך של רוקדים ומרקידים לחבר (המילה "ליצור" אינה מתאימה. הייתי כותב "לייצר") עוד "ריקודים" שברובם הינם אסופת צעדות משוחזרות, לפי שירים ומנגינות מתחלפות, וברובם אין כל חידוש תנועתי?

אקדים ואומר שיש לא מעט "ריקודים חדשים" היושבים טוב על הקצב, נעים לבצעם, הם מחוברים לשירים פופולריים המושמעים ברדיו, נעים לרקוד אותם... אז מה? האם הם תורמים לאותו "ביחד" הכרחי שהוסבר למעלה?

יש ביניהם (מיעוט) אשר יש בהם "אלמנט" חדש, חידוש תנועתי כלשהו, חיבור למוזיקה בצורה קצת שונה מהריקודים הקודמים, התייחסות למילים בדרך מעניינת, התייחסות כשלהי לשורשים ולמורשת, בקיצור - חידוש כוריאוגרפי כלשהו.

הנה מניעים אפשריים לייצור ההמוני של הריקודים (שוב אדגיש: בהכללה):

1. הצורך ליצור כוריאוגרפיה ריקודית-אמנותית לשיר כלשהו ללא קשר אם ירקד (יש פחות כוריאוגרפים כאלה מאשר אצבעות כף היד).
2. הרגשה שהשיר ש"תפסת" (באתר הארגון) הוא הלהיט שיביא לכך שירקדו את הריקוד שלך.
3. הרגשה פנימית, סוביקטיבית, שיש לך "בשורה" חדשה בצעדים שחיברת על מוזיקה הפופולארית.
4. רצון להיות מוכר בתחום - פרסום אישי. לזכות בתואר "יוצר".
5. נסיעות לחו"ל (ההכרח להביא ריקודים חדשים למחנות הריקודים).
6. תגובות חיוביות במדיה החברתית.
7. להיות מוזמן ללמד באירועים והרקדות בארץ ואח"כ בחו"ל.
8. להישאר רלוונטי. שלא ישכחו אותך.

פתרונות?

אין פתרון קסם. הדרך לפתרון הינה קודם כל ההכרה שיש בעיה ושאלנו מאוד רוצים למצוא לה פתרון. ואם הגעת בקריאה עד לכאן - הרי אולי גם הצלחתי לשכנע אותך.

יש לנו מאגר של מאות ואלפי ריקודים שאפשר ללמד אותם כ"ריקודים חדשים" אפילו שחוברו לפני 5-10 שנים ויותר. ריקודים לשירים טובים ויפים שלא הספקנו ללמד כאשר הם באו לעולם. לכוריאוגרפים המובילים יש מלאי של עשרות ומאות ריקודים אותם הם יכולים ללמד בחו"ל כ"חדשים", אף כי חוברו לפני שנים...

אני מאמין גדול בריקודי עם כפעילות חברתית **מלכדת**. עלינו להשכיל לצעוד ביחד, לפעול לאחדות. את התחרות בינינו כדאי לעשות על צורת הגשת הריקודים, על תמהיל של הרקדה, על יצירת אווירה ולא על "מי מלמד הכי מהר את הריקוד שהומצא לפני שעה".

ולכן אני מציע שנחשוב על "שנת שמיטה", קצת ננוח מ"חידושים" (בעיקר במחנות בחו"ל) ובמשך שנה שלמה, מרגע שנחליט, **נלמד אך ורק את כל האוצר הריקודי שיש לנו עד היום**.

פעולת תיקון כזו אפשרית רק בהסכמה של כולנו ובראש וראשונה של הכוריאוגרפים המובילים.

את התחרות
בינינו כדאי
לעשות על
צורת הגשת
הריקודים,
על תמהיל
של הרקדה,
על יצירת
אווירה ולא
על "מי מלמד
הכי מהר
את הריקוד
שהומצא לפני
שעה".